

INTRODUCCIÓ

Les dones són objecte d'una forma específica de violència, que és conseqüència del paper assignat a homes i a dones en una societat estructurada segons criteris sexistes. Per això, aquesta violència és una violència de gènere. A més, a causa de l'estructura jeràrquica i de poder desigual en la qual conviuen, l'objecte de la violència sol ser la dona, de manera que també podem ben bé anomenar-la *violència masculista*.

Les formes que adopta aquesta violència són variades: des del menyspreu o el no-reconeixement fins a l'agressió física, passant per la verbal o l'econòmica. En molts casos es donen com a pràctiques socials i actituds assumides, fins i tot per aquelles dones que les pateixen, com a part de l'ordre normal de les coses, i a vegades amb una condescendència, diríem, amarga.

Fer visible aquesta situació ha estat una tasca d'anys, amb moltes vides perdudes, fins que el 28 de desembre s'aprova la Llei orgànica 1/2004, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere. Tanmateix, com demostren les estadístiques anuals, la seva plasmació legal no ha impedit que milers de dones siguin maltractades i que algunes d'elles hagin perdut la vida.

El problema persisteix perquè la seva arrel es troba encara instal·lada, per a molts homes i per a moltes dones, en el més profund de les idees i creences que guien la forma amb què estableixen les seves relacions als diferents àmbits socials i, molt especialment, al de la parella. Aquestes creences no són més que això: suposicions del que s'espera que ha d'assumir un rol dona o un rol home. Resulta significatiu i confirma el fet que la violència masculista no sap de classes socials ni de nivells culturals.

És ben complicat canviar aquests pressupòsits, com tants altres, amb conseqüències negatives i limitadores per al desenvolupament de les persones, en un marc de pau i de llibertat. Això ho sabem bé els educadors i les educadores, però també sabem que es tracta d'un camí de llarg recorregut que no es pot abandonar.

L'escola, en aquest sentit, hi té un paper clau: en primer lloc, a l'hora de detectar entre els nois i les noies actituds sexistes, i, en segon lloc, per la potencialitat educadora que pot tenir la transmissió de valors alternatius i igualitaris, que ajudin a desmuntar aquests, diríem, estigmes del gènere.

Però això no és tasca d'un dia, d'una activitat específica o d'un tema en un temari, és més aviat una tasca transversal i constant, una tasca que, per poder aplicar-se de manera fluida, requereix que siguem nosaltres, el professorat, els primers i les primeres a ser conscients de la seva importància i de la seves conseqüències en les vides de les persones. Aquesta tasca també exigeix algunes precaucions, de les quals en destacaríem dues: d'una banda, tenir en compte la diversitat de formes que adopta la violència de gènere abans d'arribar als seus extrems més dramàtics i remarcar, dintre dels valors de respecte, solidaritat i pau que guien molts dels nostres projectes educatius, l'específica forma de ser d'aquest tipus de violència, perquè està instal·lada i assumida en el fons de molts hàbits socials transmesos com a quelcom "natural".

De l'altra, no fer del nostre un discurs victimitzador. Educar per la igualtat, coeducar, és una tasca dirigida tant a ells com a elles, perquè no hem d'oblidar que ells també són víctimes del seu rol. No podem coeducar presentant les dones com a víctimes dels

homes. El rol de víctima s'acaba naturalitzant com un atribut de les dones i, com sabem, la víctima (una paraula que, per cert, sols existeix en femení), per ser-ho, es converteix en un subjecte passiu, sense capacitat de sortir de la seva situació per ella mateixa. Per això hem de tenir en compte que els discursos que transmetem no consolidin els papers agressor/víctima, en homes i dones, i evitar-ne, així, la naturalització en el pensament dels nois i les noies.

Desafortunadament, la resta d'estímul externs que els joves i les joves reben diàriament no acompanyen gaire: des de la imatge sentimental projectada en molta de la música que escolten els nois i les noies adolescents, fins als valors amb què es troben en la seva interacció social diària fora de l'escola i l'institut, o els transmesos pels espectacles mediàtics. Tanmateix, sempre podem convertir tot aquest "material" en una oportunitat d'anàlisi des de l'aula. Tasca complicada, ja ho sabem, però ja sabíem que educar és ben difícil.

Aprofitant la commemoració del Dia Internacional per a l'Eliminació de la Violència envers les Dones, ens agradaria transmetre al conjunt del professorat la necessitat de mantenir viu en els nostres centres un espai de reflexió sobre gènere i educació, capaç de plasmar-se en pràctiques concretes que travessin la nostra acció educativa, perquè una de les eines més efectives contra la violència de gènere és l'educació en valors d'igualtat. Aquesta és la nostra aportació més valuosa, com a professionals de l'escola, a la solució d'un problema encara massa present a la nostra societat: **la violència de gènere.**

M. Josep Pérez Benavent
Professora de cicles formatius

ACTIVITATS

Aquestes activitats s'adrecen a: cicle superior de primària, ESO, batxillerat i cicles formatius de grau mitjà i superior.

Activitat 1. Origen del 25 de novembre, Dia Internacional per a l'Eliminació de la Violència envers les Dones

Objectiu

- Donar eines a l'alumnat perquè pugui detectar situacions de discriminacions i violència de gènere en els seus àmbits més propers i intervenir-hi.

Desenvolupament de l'activitat

Es divideix la classe en tres grups. Cada grup treballarà sobre els textos següents:

GRUP A

El origen del 25 de noviembre se remonta a 1960, año en el que **las hermanas Patria, Minerva y María Teresa Mirabal fueron brutalmente asesinadas en la República Dominicana por su activismo político en contra del Gobierno del dictador Rafael Leónidas Trujillo**. Las hermanas Mirabal, llamadas Las Mariposas, por ser este el nombre secreto de Minerva en sus actividades políticas clandestinas en contra de la tiranía trujillista, se convirtieron en el máximo exponente de la crisis de violencia contra la mujer en América Latina.

- Llegiu atentament el fragment del text que està en negreta.
- Pregunta al vostre professor o professora el que no entengueu.
- Feu una petita recerca d'altres situacions en les quals les dones hagin estat víctimes de violència per causes polítiques, sindicals, culturals...
- Coneixeu el denominat cas de Les 13 Roses? Si no el coneixeu busqueu informació. Hi trobeu alguna similitud amb les germanes Mirabal? Quina?

— Amb la documentació trobada feu un petit resum per exposar-lo posteriorment a la resta de la classe.

GRUP B

Las principales manifestaciones de violencia contra la mujer son: las lesiones personales, el homicidio, la violación, el abuso y acoso sexual, la trata, la prostitución, el secuestro, la tortura y **las diversas formas de discriminación, es decir, toda forma de exclusión o limitación de la mujer por razón del género** que afecta y menoscaba el reconocimiento y el ejercicio legítimo de sus derechos. La discriminación constituye un atentado al derecho a la igualdad que existe entre mujeres y hombres.

- Llegiu atentament el fragment de text.
- Pregunteu al vostre professor o professora el que no entengueu.
- A més de les formes de manifestació de violència que ja coneixeu contra les dones, n'hi ha d'altres que estan més amagades, però no per això són menys destructives. Feu una llista d'aquelles formes que considereu que atempten contra el dret a la igualtat. Penseu en el vostre entorn, familiar, d'amics i amigues, de companys i companyes de classe...

GRUP C

Un caso particularmente dramático de la violencia social lo constituye **la violencia doméstica** en sus diferentes expresiones (violencia física, psicológica, sexual o económica) y aunque se sabe que existe habitualmente no se menciona porque la sociedad no puede admitir que el hogar no sea ese espacio idealizado de afecto y amparo.

- Llegiu atentament el fragment de text.
- Pregunteu al vostre professor o professora el que no entengueu.
- Escriviu quatre ratlles sobre què enteneu per violència física, psicològica, sexual o econòmica en l'àmbit de la família.
- Feu una reflexió conjunta sobre el fragment del text que està subratllat.

Es posen en comú els resultats i es tracta d'establir noves relacions o connexions a partir de les manifestacions de violència exposades. Debat i aclariment de dubtes i introducció, a càrrec de la persona docent, d'aquelles formes de violència que no s'hagin considerat com a tal i preguntar a l'alumnat el perquè de la seva elecció.

Activitat 2. Discriminació contra les dones. La carrera desigual

Objectius

- Reflexionar sobre els conceptes d'igualtat d'oportunitats i acció positiva.
- Comprendre com els rols i les estructures socials marquen les possibilitats cap a la feina assalariada, sobre diversos col·lectius (dones, persones que pertanyen a determinades ètnies, persones immigrades...).

Desenvolupament de l'activitat

Es reparteix a l'alumnat una fotocòpia del text "La carrera desigual" i es deixa temps perquè el llegeixin individualment.

La carrera desigual

"Imaginem una cursa en què a alguns dels corredors o corredores se'ls ha assignat una pesada càrrega perquè pertanyen a un determinat grup. La majoria dels corredors i corredores que tenen aquest desavantatge quedaran rессagats amb relació a la resta, encara que n'hi hagi alguns dels primers que puguin avançar els altres.

Ara suposem que algú agita una vareta màgica i que les càrregues desapareixen de les espatlles de totes les persones que participen a la cursa. Si els dos grups de corredors i corredores són iguals en capacitat, la principal diferència, amb càrrega i sense càrrega, no augmentarà, però aquelles persones que patien la discriminació prèvia mai s'equipararan amb les altres. Encara més, si poguessin passar el relleu als seus fills i filles no hi hauria igualtat a la cursa ni tan sols a través de les generacions futures.

La cursa només podria esdevenir neta si tothom fos obligat a aturar-se i a començar de nou a la mateixa línia de sortida, si tots els qui no portaven cap càrrega fossin obligats a carregar pes fins que les diferències en la mitjana d'execució de grups desapareguessin, o si les persones que havien patit algun desavantatge en el passat rebessin privilegis especials fins que s'equiparessin amb les altres." (Thurow, 1080:188)

- En el grup es discuteix si s'està d'acord o no amb les hipòtesis plantejades en el tercer i quart paràgraf.
- Seguidament, es demana que es relatin exemples de la realitat en què es pugui verificar aquesta falla.
- La persona formadora tanca l'activitat fent una explicació i un aclariment.
- Individualment es treballen les definicions dels termes següents: *acció positiva*, *discriminació*, *discriminació múltiple* i *igualtat entre iguals*.
- La persona formadora anirà anotant a la pissarra les diferents definicions que hagi trobat l'alumnat i aclarint (si s'escau) dubtes.

Activitat 3. Les discriminacions laborals per raons de gènere

Objectiu

- Reflexionar sobre el grau de discriminació de gènere que es dona al món laboral.

Desenvolupament de l'activitat

Es divideix la classe en petits grups. La persona docent passa una fotocòpia a cada grup de la informació següent:

A Catalunya:

- El 15,56% de les dones que busquen feina estan a l'atur.
- El 63,33% de les persones desocupades de llarga durada són dones.
- Les dones que treballen guanyen un 30% menys que els homes.
- Les dones jubilades tenen pensions un 38,4% inferiors a les dels homes.
- Les dones han firmat el 71,67% dels contractes temporals.
- El 22,1% de les dones està en risc de pobresa.

A Espanya:

- El 96,38% de les excedències per cuidar altres persones han estat sol·licitades per dones.
- El 99,75% de les reduccions de jornada per atendre "obligacions familiars" corresponen a dones.

- En petits grups, valoreu i argumenteu les dades de la fitxa, referides a Catalunya i al conjunt de l'Estat.
- Posada en comú dels grups i discussió sobre les discriminacions detectades.
- Debat sobre les causes d'aquestes discriminacions.

Activitat 4. La invisibilitat de les dones al món

Objectius

- Evidenciar la invisibilitat històrica i actual de les dones, prenent com a exemple el protagonisme d'homes i dones.
- Reflexionar sobre el sexisme i l'etnocentrisme del coneixement.

Desenvolupament de l'activitat

La persona docent reparteix el text següent al conjunt de la classe.

Tradicionalment, la dona ha estat ignorada com a subjecte històric [...]. La problemàtica que planteja la història de la dona és complexa. Per començar, la pregunta inevitable que cal plantejar-se és si, efectivament, és necessària; si ella no suposa en si mateixa la institucionalització de la marginació de la dona. Per resoldre la qüestió cal assumir una evidència molt clara: la invisibilitat històrica de la dona en totes les històries de la humanitat que s'han fet, sempre per homes i des d'una òptica masculina, excloent-ne les dones per principi o per inèrcia. Aquest oblit de la meitat de la humanitat ha exigít un recurs immediat: la reivindicació de la presència històrica de la dona en tots els àmbits d'expressió històrica.

Així, la història de la dona que inicialment es va fer va ser una història que va intentar trencar el clàssic silenci històric amb la glossa obsessiva de la presència de la dona en l'escenari històric. La història de la dona es convertia, d'aquesta manera, en les dones de la història: reines, reines consorts, viudes que fan anar tothom en enrenou, heroïnes, santes, màrtirs...

Aquesta història figurativa, monopolitzada per la dreta conservadora —sempre tan sensible a l'èpica de les grans conductes, a l'exotisme del que és atòpic—, deixarà pas a una història funcionalista d'esquerres, en la qual es reivindica el paper de la dona com a agent mobilitzadora de la història, decidida animadora de moviments revolucionaris o reivindicatius [...].

La nova història de la dona ha de superar, segons el nostre parer, aquesta concepció primitiva de justificar-se en funció d'una sèrie de mites personals, ja siguin de dretes o d'esquerres [...]. Si vam admetre que la dona ha utilitzat unes categories de valor diferents a les de l'home, cal replantejar-se els valors històrics utilitzats fins al moment. La dona ha viscut la història al costat de l'home, però no de la mateixa manera, ni amb el seu mateix llenguatge ni formes d'expressió.

El paper de les dones al llarg de la història no ha de limitar-se a l'estudi de determinades personalitats; no obstant això, proposem, com a exercici, emplenar el quadre següent indicant el nom, d'almenys, cinc dones i diversos homes en cada professió o branca del saber.

PERSONALITATS DESTACADES SOCIALMENT

Esriptores:	Esriptors:
Esportistes:	Esportistes:
Científiques:	Científics:
Cuineres:	Cuiners:
Pintores:	Pintors:
Polítiques:	Polítics:

- Lectura individual del text sobre la invisibilitat històrica de les dones.
- Després de la lectura del text, en petits grups de tres o quatre persones, s'ha d'emplenar la taula i, finalment, intentar extreure almenys una idea clau que els hagi suggerit l'exercici.
- Reunit el grup aula, cada petit grup exposa els seus resultats. Es comparen entre ells. El docent o la docent pregunta: ha estat igual de fàcil o difícil emplenar les dues columnes? Per què?
- La persona docent ajuda a la reflexió de les raons d'aquesta invisibilitat i el desconeixement, i de les dificultats existents perquè les dones adquireixin notorietat pública. I en cas que les persones reconegudes en els grups siguin fonamentalment occidentals, caldria reflexionar sobre l'etnocentrisme del nostre coneixement.

Activitat 5. Mitjans de comunicació transmissors d'estereotips

Objectius

- Reflexionar sobre les causes de la violència contra les dones en tots els àmbits de la vida social i laboral.
- Conèixer com els mitjans de comunicació ajuden a fixar estereotips que contribueixen a la violència i la discriminació de la dona.

Desenvolupament de l'activitat

— En petits grups, es pot fer una llista dels àmbits (laboral, publicitari, polític, etc.) en els quals les dones són objecte d'algun tipus de violència, ja sigui física, verbal, contra la seva imatge, etc. Tot seguit, es poden descriure situacions concretes de violència detectades en aquestes esferes.

— En els mateixos grups, cal tractar d'identificar les causes que hi ha en l'origen de les situacions de violència detectades, així com les conseqüències que comporten.

— Fem una posada en comú de les conclusions dels grups.

— Es poden projectar les imatges 1, 2, 3, 4, 5 i 6. A partir de l'enunciat "Em comprometo a...", es demana escriure en un full un compromís personal que contribueixi a l'eradicació de la violència per raó de gènere. Es tracta de compromisos factibles, d'accions o actituds que ajudin a modificar una situació pròxima o sobre la qual podem influir (parella, amigues i amics, companys i companyes de classe...).

— Es poden penjar a les parets de l'aula els "compromisos" i comentar-los.

IMATGES

Imatge 1: Un mal que afecta totes les dones del món.

L'assetjament sexual afecta entre el 30% i el 50% de les treballadores a l'Amèrica Llatina, segons l'OIT

Entre el 30% i el 50% de les treballadores de l'Amèrica Llatina ha patit alguna vegada assetjament sexual de diversa gravetat en el lloc de treball, segons recull un informe recent de l'Organització Internacional del Treball (OIT), que assenyala que aquest problema afecta el 2% de les dones al món.

Imatge 2: Moltes dones joves són maltractades per les seves parelles.

Imatge 3: El maltractament tampoc respecta edats.

Imatge 4: A tots els països.

Imatge 5: La lluita contra la violència, una causa comuna.

Imatge 6: No hi ha cap justificació que valgui.

Activitat 6. Cinefòrum

Objectiu

- Reflexionar i debatre sobre les discriminacions de les dones en el si de les seves societats per la raó de ser dones.

Desenvolupament de l'activitat

Una de les finalitats d'aquesta matèria és aprendre a reflexionar i expressar aquestes reflexions de manera oral i escrita. L'instrument (o un dels instruments principals) per fer-ho serà el cinema.

De fet, visionar els films en aquest context no serà el mateix que fer-ho a casa nostra o en una sala de cinema. La millor manera de treure'n profit és prendre notes en aquell moment per no oblidar detalls que es comentaran més tard. No es tracta de fer frases ben elaborades, sinó d'anotar paraules o sintagmes que ens ajudin a fixar la nostra reacció, el nostre pensament. Després del visionament desenvoluparem millor les nostres idees i les posarem en comú. De tot això es dedueix que som davant d'una concepció activa (i no passiva) de veure el cinema.

Aquesta matèria també té un objectiu *ideal*, un fi que no podrem saber si s'ha aconseguit fins al cap d'un temps: desenvolupar una sèrie de valors en l'alumnat que serviran per a la seva vida individual i col·lectiva.

Fitxa tècnica

Títol	<i>Jinete de ballenas</i>
Títol original	<i>Whale rider</i>
Directora	Niki Caro
País i any	Nova Zelanda, 2002
Intèrprets	Keisha Castle-Hughes, Rawiri Paratene, Vicky Haughton i Cliff Curtis
Duració	97 minuts
Premis	Premi del Públic del Festival de Toronto 2002, nominació als Oscars 2003 (millor actriu), BAFTA (millor repartiment), Festival de Sundance (millor pel·lícula) i National Board of Review (reconeixement especial)

- Quina és la missió que creu l'avi que ha d'aconseguir? Quina li ha atorgat?
- Per què marxa de Nova Zelanda el Porourangi, el pare de la Pai?
- La Pai lluita contra el pes de la tradició del seu poble, segons la qual una dona no pot ser líder de la comunitat. Creus que aquest conflicte s'ha donat en altres països i societats? Coneixes altres personatges, de ficció i de no-ficció, que hagin patit situacions semblants?

- D'amagat de l'avi, la Pai aprèn diverses tècniques maoris. Anomena'n alguna i explica per què t'ha cridat l'atenció.
- El Koro vol que el seu fill es relacioni amb la mestra. Per què?
- El Rawiri i la seva dona no es comporten com la resta de la comunitat. Per què? Trobes que són coherents amb el propi pensament?
- L'àvia de la Pai sap que ella ha trobat el penjoll amb la dent de la balena, però no ho diu al Koro. Per què no ho fa?
- El Koro no assisteix a l'acte en què la Pai explica la cultura maori. Quina reacció té ella contra això? Tu hauries actuat igual?
- La salvació de les balenes és realista? En què et bases? Per què s'explica així?
- Les experiències de la Pai la transformen en la cap de la comunitat, però: era aquest el seu objectiu?

Activitat elaborada per Joan Carles Otero Sánchez (professor de secundària)

ACTIVITATS

Aquestes activitats s'adrecen a: educació infantil i cicles inicial i mitjà de primària

Activitat 1. Joc de la cadira

(Educació infantil)

Objectiu

- Incrementar l'autoestima de cada membre del grup, pensar en positiu respecte a les nenes i nens de la classe.

Desenvolupament de l'activitat

Asseguts i assegudes en rotllana a terra, es col·loca una cadira al mig, on s'asseu una criatura. La resta del grup la mira i es fixa en com va vestida, com té els cabells, com té la cara, quin calçat porta. Després, tanquen els ulls i pensen com s'ho han passat quan han jugat amb ella al pati o a la classe, si els ha agradat donar-li la mà per fer fila... Tot seguit, pensen en una cosa que els agradi d'ella o una cosa bonica per dir-li. Per exemple: "M'agraden els teus pantalons", "M'agrada jugar amb tu a la cuineta", "T'estimo"...

La primera vegada que es fa, el que esmenten és la roba, però si es va fent de tant en tant van sortint sentiments i coses personals. És una mica lent i no sempre hi ha temps que passi tot el grup en una sola sessió, tret de si es limita el nombre de coses boniques a dir a tres o quatre. És bo demanar l'opinió de les criatures que se sap que no tenen gaire relació amb la que es troba al mig i dedicar més temps a les criatures menys integrades al grup. També es pot aprofitar l'avinentsa per fer l'activitat el dia en què celebren l'aniversari, perquè s'emportin un bon record.

La fitxa que proposem és perquè es dibuixin a la cadira quan eren al mig escoltant el grup. Es pot fer quan hagi passat tot el grup i es poden apuntar el que més els ha agradat de les coses que els han dit.

MATERIAL

Cadira i fitxa proposada

Activitat elaborada per la revista editada per CCOO de Catalunya *Conspirem a Favor de la Convivència*

Activitat 2. Eradiquem el sexisme

(Cicle inicial de primària)

Objectiu

- Sensibilitzar els infants sobre el significat i les conseqüències del sexisme i la violència exercida a les dones.

Desenvolupament de l'activitat

Es llegeix i s'explica a l'aula la definició següent:

El sexisme implica actituds de desigualtat i jerarquitzacions per raó de sexe, que atribueixen a la dona característiques negatives pel simple fet de ser dona. Pot manifestar-se en forma d'abús psicològic en la parella i, fins i tot, arribar a l'abús físic. El mateix s'aplica a les cultures o ètnies; en aquest cas l'abús es diu *racisme*.

— Es posa l'accent que totes les persones mereixen respecte independentment del nostre sexe.

— S'escriuen a la pissarra les frases següents i l'alumnat ha de dir les que són vertaderes o falses, i se'ls demana l'opinió.

- Les nenes són unes porugues.
- Les dones tenen com a tasca cuidar de la casa i de les criatures.
- Els homes són més llestos que les dones.
- Les dones ploren i els homes no.

— S'analitzen les respostes i es comparen per gèneres.

Activitat elaborada per Intersindical Valenciana (Àrea de la Dona)

Activitat 3. L'Estefi

(Cicle mitjà de primària)

Objectius

- Donar respostes positives amb enginy a situacions desagradables.
- Fomentar actituds d'autonomia personal.
- Treballar l'autoafirmació en situacions negatives.
- Aprendre a raonar i argumentar per evitar els conflictes innecessaris.
- Valorar l'argumentació com a mitjà d'expressió i intercanvi d'opinions.

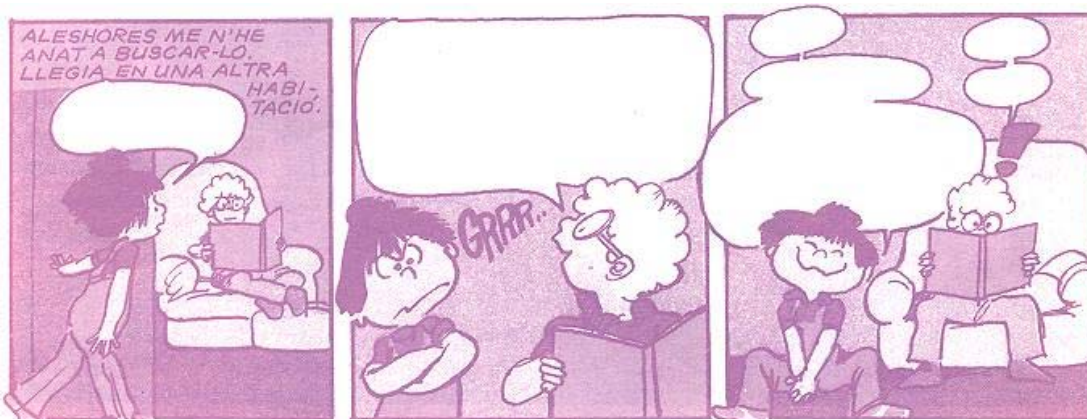
Desenvolupament de l'activitat

Plantejar una situació de conflicte utilitzant el còmic de l'Estefi, en què una simpàtica i enginyosa nena, en lloc d'enfadar-se, entristir-se, sentir-se ofesa o rebutjada, amb enginy, tranquil·litat i seguretat dóna la volta a la situació i deixa fora de joc i amb un pam de nas el seu prepotent company de joc.

- Repartir i llegir col·lectivament una còpia del còmic, suprimint les tres últimes vinyetes.
- Es demana que, individualment, pensin i n'escriuin un final.
- En una altra sessió es reparteixen les tres últimes vinyetes però amb les bombolles buides i es demana que imaginin que hi diuen els protagonistes.
- Finalment, es dóna el tros que faltava i es planteja fer una valoració de totes les respostes i de tot el procés.

Això es pot fer en dues parts

- En primer lloc, cada persona del grup escriurà la seva valoració.
- En segon lloc, es farà una posada en comú i un debat sobre les diferents maneres d'afrontar i resoldre la situació.

El tresor del castell

Quan vaig a casa l'Eduard sempre m'acabo enrabiant.

No vol jugar mai amb els meus jocs. Només vol llegir, mirar la televisió i menjar bombons.

A més, em fa trampa.

